

ROZPORZĄDZENIE REACH – LEPSZA OCHRONA ZDROWIA I ŚRODOWISKA?

Aleksandra Kordecka

Friends of the Earth Europe, 15 rue Blanche, B 1050 Bruxelles, Belgium

Streszczenie

1 czerwca 2007 wejdzie w życie nowe prawo dotyczące zarządzania chemikaliami w Unii Europejskiej – rozporządzenie REACH (skrót od słów Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals – Rejestracja, Ewaluacja, Autoryzacja i Restrykcja Chemikaliów) mające na celu polepszenie ochrony zdrowia i środowiska przed szkodliwym wpływem substancji chemicznych. Artykuł opisuje obecny, wadliwy system zarządzania chemikaliami w Unii Europejskiej, proces tworzenia rozporządzenia oraz analizuje korzyści jakie ten akt prawny przyniesie dla zdrowia człowieka.

Summary

On 1st June 2007, a new system of chemicals management – REACH (Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals) will enter into force. Its aim is to deliver a better protection of human health and the environment from toxic chemicals. This article presents the current, deficient laws of regulating chemicals on the market and the legislative process that led to REACH creation. It also analyses benefits that REACH is likely to bring for human health.

1 czerwca 2007 weszło w życie nowe prawo dotyczące systemu zarządzania chemikaliami w Unii Europejskiej. Rozporządzenie REACH (skrót od słów Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals – Rejestracja, Ewaluacja, Autoryzacja i Restrykcja Chemikaliów) zastąpi 40 różnych aktów prawnych w tej dziedzinie i jest jedną z największych i najdalej idących legislacji dotyczących ochrony zdrowia i środowiska przed szkodliwym wpływem substancji chemicznych.

Dlaczego REACH?

Pomysł stworzenia nowego prawa które lepiej i efektywniej chroniłoby zdrowie ludzkie i środowisko przed niebezpiecznymi substancjami chemicz-

nymi narodził się w 1998 roku. Wtedy to właśnie rządy krajów unijnych uświadomiły sobie, że należy zmienić dotychczasowy system zarządzania chemikaliami w Europie.

Od momentu masowego wprowadzenia na rynek syntetycznych substancji chemicznych w latach 40-tych, społeczeństwo było wyekspozowane na ich działanie bez gwarancji, że są one bezpieczne dla naszego zdrowia i środowiska. Dopiero w 1981 roku Unia Europejska, w odpowiedzi na skandale związane np z pestycydem DDT, wprowadziła prawo, które nakazywało przeprowadzenie testów na toksyczność substancji chemicznych wprowadzanych na rynek. Prawo to nie działało jednak wstecz – dlatego substancje obecne już na rynku w roku

Nadesłano: 1.02.2007

Zatwierdzono do druku: 2.03.2007

1981, których według danych Europejskiej Agencji Ochrony Środowiska było ok 100 000 (EINECS), nigdy nie zostały zbadane pod kątem ich wpływu na zdrowie i środowisko [1]. W 1993 roku, Unia Europejska postanowiła naprawić ten błąd i rozpoczęła proces oceny ryzyka 100 000 „starych” (na rynku przed 1981r.) i 2000 „nowych” substancji, rozpoczynając od tych, o których posiadano najmniej danych dotyczących ich toksyczności oraz tych produkowanych w ilościach przekraczających 1000 ton rocznie (na producenta). Proces tej oceny był przeprowadzany przez państwa członkowskie oraz na poziomie unijnym i wymagał konsultacji dużej ilości danych, które w większości nie istniały. Szacunki mówią że dla około 75% z 3000 substancji chemicznych produkowanych w wysokich tonażach brakowało podstawowego, określonego przez OECD zestawu danych dotyczących toksyczności [2]. Co więcej, środki finansowe przeznaczone na proces oceny ryzyka były niewielkie. W efekcie można było ocenić zaledwie 20-30 substancji rocznie. Do końca 1997 roku przeprowadzono kompletną ocenę zaledwie 10 „starych” substancji i 400 „nowych” substancji [3].

Dlatego władze unijne zdecydowały, że konieczne jest inne, bardziej skuteczne podejście do chemikaliów na rynku europejskim. 13 lutego 2001 roku Komisja Europejska opublikowała „Białą Księgę”, czyli pierwszą propozycję nowego prawa, która została poddana konsultacji internetowej. Presja przemysłu chemicznego była już podczas konsultacji bardzo silna i dlatego oficjalna propozycja prawa, opublikowana 29 października 2003 roku, była o wiele słabsza. Zniknęła z niej m.in. zasada obowiązkowej substytucji (zastępowania najbardziej niebezpiecznych substancji bezpieczniejszymi alternatywami) oraz prawo do informacji dla konsumentów.

REACH dzisiaj

Po ponad trzech latach negocjacji pomiędzy Parlamentem Europejskim a rządami państw Unii Europejskiej, REACH został zatwierdzony jako akt prawny w grudniu 2006 roku. REACH jest rozporządzeniem co oznacza, że ma zasięg ogólny, jest wiążące w całości i bezpośrednio stosowane w państwach członkowskich. REACH to jedno z najbardziej rewolucyjnych praw z wielu powodów. Po pierwsze, nakłada obowiązek przetestowania, lub udostępnienia istniejących już danych dotyczących bezpieczeństwa ok 30 000 substancji chemicznych na rynku (ze 100 000). Są to substancje wprowadzone na rynek przed rokiem 1981, które są produkowane w najwyższych tonażach (powyżej 1 tony

rocznie dla producenta lub importera). Próg tonażowy jest tutaj odzwierciedleniem naszej ekspozycji na daną substancję chemiczną – zakładane jest tutaj, że im więcej danej substancji jest wprowadzone na rynek, tym bardziej człowiek i przyroda są na nią wyeksponowane. Proces badania i oceny (Rejestracji i Ewaluacji) substancji chemicznych będzie trwał 11 lat (najwyższe tonaże i najbardziej niebezpieczne substancje będą testowane najpierw). Dobra wiadomość to to, że po zakończeniu tego procesu będziemy w posiadaniu o wiele większej ilości informacji na temat substancji obecnych na rynku i będziemy mogli być pewni tego, że są one bezpieczne dla naszego zdrowia i środowiska.

Niestety, na skutek silnego nacisku niemieckich gigantów przemysłu chemicznego, wymagania dotyczące rejestracji zostały przesadnie złagodzone podczas procesu legislacyjnego. Dla substancji produkowanych/importowanych w niskich tonażach (od 1 do 10 ton rocznie) wymagane jest niewiele danych, a informacje które będą musiały zostać dostarczone nie powiedzą wiele na temat toksyczności czy ekotoksyczności. Niestety, tych substancji jest na rynku europejskim najwięcej (ok 17 500). Co więcej, tonaż oparty jest na danych na producenta lub importera – 1 tona substancji to pozornie nieduża ilość substancji chemicznej, ale jeżeli produkuje ją wielu producentów, zostaje ona wprowadzona na rynek w dużych ilościach.

Drugim najważniejszym filarem REACH jest Autoryzacja (procedura udzielania zezwoleń). Dotyczy ona najbardziej niebezpiecznych substancji na rynku (tzw substancji wzbudzających szczególne obawy – ang „substances of very high concern”). Są to substancje powodujące raka, mutagenne, toksyczne dla reprodukcji (ang. CMR – Carcinogenic, Mutagenic, Toxic to Reproduction), substancje trwałe, bioakumulatywne i toksyczne (ang. PBT – Persistent, Bioaccumulative and Toxic) i substancje bardzo trwałe i bardzo bioakumulatywne (ang. vPvB – very Persistent, very Bioaccumulative) oraz substancje wzbudzające podobne obawy (np. substancje zaburzające gospodarkę hormonalną). Substancje które są trwałe oraz także często bioakumulatywne i toksyczne to jedne z najbezpieczniejszych współczesnych zanieczyszczeń chemicznych. Z definicji ulegają one bardzo powolnemu rozkładowi w środowisku, w niektórych przypadkach w ciągu dziesiątków lat. Ogromna ilość tych substancji jest uwalniana z procesów przemysłowych do środowiska. Niesione prądami powietrznymi na wielkie odległości skażają wiele obszarów, stając się problemem na globalną skalę. Są obecne w Arktyce, w głębinach oceanów i obszarach górskich [4]. Wiele sub-

stancji „wzbudzających szczególne obawy”, które skażają środowisko, przeniknęło do łańcucha pokarmowego. Ze względu na to, że rozpuszczają się w tłuszczu i w bardzo małym stopniu są rozkładane przez organizm, bioakumulują się i pozostają w tkance tłuszczowej zwierząt i ludzi. Im wyżej łańcucha pokarmowego, tym poziom tych substancji w tłuszczu ulega zwiększeniu. Stąd najwyższe stężenia notuje się wśród drapieżników na szczycie łańcucha pokarmowego – fok, ptaków drapieżnych i ludzi. Ekspozycja człowieka na substancje „wzbudzające szczególne obawy” następuje głównie przez pożywienie, jednak są też inne drogi narażenia. Jedną z nich jest kontakt z produktami codziennego użytku. Na przykład Greenpeace zlecił niezależne badania, w trakcie których wykryto nolylofenole w piżmach dziecięcych, zabawkach, farbach i środkach czyszczących. Bromowane opóźniacze spalania są stosowane w komputerach, telewizorach, dywanach i tapicerce. Chlorowane parafiny są obecne w zasłonach łazienkowych i tworzywach, natomiast ftalany dodawane są do PCW i perfum. Sztuczne piżma stosuje się w detergentach i odświeżaczach powietrza [5, 6]

Procedura Autoryzacji zobowiązuje producentów oraz importerów tych wyjątkowo niebezpiecznych substancji do uzyskania pozwolenia na ich użycie. Wnioski o autoryzację będą rozpatrywane przez Komisję Europejską, która za pomocą centralnej Europejskiej Agencji ds. Chemikaliów będzie podejmowała decyzje dotyczące autoryzacji. Dla niektórych substancji chemicznych – tych trwałych, bioakumulatywnych i toksycznych, bardzo trwałych i bardzo bioakumulatywnych oraz substancji rakotwórczych, mutagennych i toksycznych dla reprodukcji i tych, które wzbudzają podobne ryzyko dla których nie jest możliwe ustalenie progu, zezwolenie na dalsze ich używanie zostanie udzielone tylko wtedy, kiedy bezpieczniejsze alternatywy nie będą dostępne na rynku.

Niestety, dla innych niebezpiecznych chemikaliów (substancji rakotwórczych, mutagennych i toksycznych dla reprodukcji i tych, które wzbudzają podobne ryzyko dla których możliwe jest ustalenie progu), zezwolenie na ich dalsze użycie będzie udzielone, jeżeli producent wykaże, że dana substancja jest „wystarczająco kontrolowana”, nawet jeżeli dostępne są bezpieczniejsze zamienniki. Organizacje pozarządowe zajmujące się ochroną środowiska i zdrowia a także środowiska kobiece, konsumenckie i lekarskie postulowały o wykreślenie klauzuli „wystarczającej kontroli” z REACHa i wprowadzeniu zasady obowiązkowej substytucji dla wszystkich substancji wzbudzających szczegól-

ne obawy. „Wystarczająca kontrola” toksycznych substancji chemicznych jest, pomimo zapewnień przemysłu, niemożliwa, o czym świadczy obecność toksycznych chemikaliów w ludziach i środowisku – w kurzu, wodzie deszczowej, mleku matki czy krwi. Substytucja, czyli zastępowanie niebezpiecznych substancji ich bezpieczniejszymi alternatywami jest najbardziej logiczną odpowiedzią na problem toksycznych chemikaliów w produktach. Jeżeli dzisiaj przemysł używa wyjątkowo szkodliwych dla zdrowia człowieka chemikaliów rozsądne jest zastąpienie ich bezpieczniejszym zamiennikiem, jeżeli ten istnieje na rynku i nie jest przesadnie kosztowny. Co więcej, obowiązek substytucji stanowiłby bodziec dla przemysłu europejskiego stymulując jego innowacyjność. Jednak mimo poparcia Parlamentu Europejskiego dla tej zasady, rządy państw europejskich (w tym szczególnie rząd polski) sprzeciwiły się jej.

REACH a zdrowie ludzkie

Środowiska lekarskie od dawna zabiegały o silne prawo REACH, które chroniłoby zdrowie ludzkie. Jednym z przykładów zaangażowania lekarzy w proces tworzenia rozporządzenia REACH jest „Apel Paryski”. Nawoływał on do ustanowienia silnego prawa REACH, które zmniejszyłoby ekspozycję człowieka na działanie szkodliwych chemikaliów, które mogą powodować raka, bezpłodność, zaburzenia rozwoju mózgu czy alergie. Apel został podpisany przez m.in. Standing Committee of European Doctors, który reprezentuje 2 miliony lekarzy i organizacje medyczne we wszystkich krajach UE jak również stowarzyszenie ARTAC (Stowarzyszenie na Rzecz Badań Naukowych i Leczenia Raka) [7].

Również naukowcy badający wpływ chemikaliów zaburzających gospodarkę hormonalną na zdrowie człowieka, którzy brali udział konferencji w sprawie REACH w Helsinkach w listopadzie 2006 r., wezwali Unię Europejską do ochrony ludzkiego zdrowia przed szkodliwym wpływem tych substancji.

W liście do rządów państw członkowskich UE, który podpisało 38 naukowców, reprezentujących czołowe ośrodki naukowe na świecie, jego sygnatariusze opowiedzieli się za zasadą obowiązkowej substytucji substancji zaburzających gospodarkę hormonalną. Naukowcy podkreślili szczególnie fakt, że te substancje w połączeniu ze sobą w organizmie ludzkim mogą mieć o wiele bardziej negatywne oddziaływanie dla człowieka niż w izolacji. Dlatego polityka dotycząca chemikaliów powinna opierać się na „zasadzie przezorności”. Zasada ta

mówi, że dany produkt lub substancja nie jest bezpieczna i nie powinna być wprowadzana na rynek, jeżeli jej bezpieczeństwo nie zostało udowodnione poza wszelką wątpliwość. Wśród podpisanych pod listem naukowców znalazła się dr hab. Ludmiła Żylińska z Katedry Biochemii Medycznej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Obecna wersja REACH nie jest tak mocna jak życzyliby sobie tego pacjenci i lekarze – nie ma w niej np zasady obowiązkowej substytucji dla substancji zaburzających pracę układu hormonalnego. Jednak prawo to prawdopodobnie przyniesie duże korzyści z zakresu ochrony zdrowia. Według wstępnego, bardzo konserwatywnego szacunku Komisji Europejskiej, jeżeli REACH doprowadzi do spadku zachorowalności związanej z chemikaliami o zaledwie 10%, przyniesie to korzyści rzędu 50 miliardów Euro na przestrzeni 30 lat. Jest to niezwykle istotne jeżeli chodzi o zdrowie pracowników, gdyż REACH doprowadzi do spadku zachorowalności na raka o co najmniej 2200 do 4300 przypadków rocznie [8]. W 2003 nastąpiło 6500 zgonów spowodowanych zachorowaniem na raka wskutek ekspozycji na substancje chemiczne w miejscu pracy tylko w krajach Piętnastki [9]. Ostatnie badania przeprowadzone przez Europejską Konfederację Związków Zawodowych (ETUC) pokazują, że REACH przyniesie korzyści rzędu 90 miliardów Euro na przestrzeni 30 lat w sferze zdrowia pracowników. REACH zredukuje liczbę zachorowań na choroby związane z podrażnieniami skóry o 40 000 rocznie i liczbę chorób górnych dróg oddechowych o 50 000 rocznie [10]. Obecne szacunki pokazują, że pomiędzy 18% a 30% chorób pracowniczych w UE rocznie jest związane z chemikaliami [11]. Obecnie 16% europejskich pracowników deklaruje obcowanie z niebezpiecznymi substancjami chemicznymi w miejscu pracy [12].

Badania przeprowadzone przez niezależne laboratoria pokazały, że toksyczne chemikalia są obecne w naszych organizmach. Analiza ponad 40 000 próbek mleka niemieckich matek w latach 1980-1997 wykazała ponad 300 syntetycznych substancji chemicznych w mleku matki [13]. Matka, podczas karmienia piersią, przekazuje te szkodliwe substancje dziecku. Jednak skażenie potomków następuje już w łonie matki – badania krwi z pępowiny pokazały obecność licznych syntetycznych substancji chemicznych w tym np ftalanu DEHP w 24 z 27 próbek. Testy na obecność sulfonianów perfluorooktanu, które są używane do np. teflonowych patelni czy wodoodpornych pokryć wykazały ich obecność we wszystkich próbkach krwi z pępowiny [14]. Liczne badania próbek krwi przeprowadzone przez organi-

zację WWF na m.in. 40 członkach Parlamentu Europejskiego, 14 Ministrach krajów UE, lekarzach, naukowcach czy dziennikarzach pokazały, że każdy z badanych ma we krwi średnio 70 syntetycznych substancji chemicznych [15]. Te wnioski zostały potwierdzone podczas badań 3 pokoleń 13 rodzin europejskich w czerwcu 2005 [16].

W 7 krajach Unii Europejskiej – Finlandii, Grecji, Hiszpanii, Polsce, Szwecji, Wielkiej Brytanii i Włoszech – przetestowano również 27 różnych produktów spożywczych, szczególnie popularnych wśród ich mieszkańców. W przebadanym koszyku znalazły się nabiał, wyroby mięsne, ryby, a nawet chleb. Z Polski przetestowano kotlet schabowy i serek wiejski. Wszystkie produkty zostały zbadane na obecność 8 wybranych związków chemicznych o niebezpiecznych właściwościach: alkilfenoli, bromowanych opóźniaczy spalania, ftalanów, organotyn, PCB, perfluorowanych związków alifatycznych, pestycydów z grupy chlorowanych węglowodorów oraz sztucznego piżma. Wszystkie z tych substancji podejrzewane są o szkodliwy wpływ na zdrowie człowieka, a ich obecność znaleziono w każdym z produktów [17].

REACH a informacja dla konsumenta

Prawo REACH niesie ze sobą więcej niż zwiększoną ochronę zdrowia i środowiska przed szkodliwym wpływem substancji chemicznych. REACH da także konsumentom prawo do informacji na temat najbardziej szkodliwych substancji zawartych w artykułach na rynku. Dzięki REACH producenci będą musieli, na życzenie konsumenta, w ciągu 45 dni poinformować o istnieniu w określonym produkcie substancji wzbudzającej szczególne obawy. W ten sposób będziemy mogli wybrać bezpieczniejsze produkty. Być może, za kilka lat, obowiązek ten zostanie rozszerzony dla innych nieprzyjemnych lub niebezpiecznych substancji, np. alergenów.

Niestety REACH nie oznacza natychmiastowej zmiany sytuacji. Proces rejestracji będzie trwał 11 lat. Podjęcie decyzji dotyczących udzielania zezwoleń (lub nie) na używanie wszystkich substancji wzbudzających szczególne obawy będzie trwało jeszcze dłużej (przewidywane jest, że Komisja Europejska rozpatrzy zaledwie około 20 z 1500 substancji rocznie). REACH przewiduje również wiele rewizji prawa (np. decyzji czy włączyć substancje zaburzające gospodarkę hormonalną pod procedurę obowiązkowej substytucji). Dlatego organizacje pozarządowe będą uważnie śledzić proces wprowadzania w życie tego nowego prawa, tak aby zagwarantowało ono najwyższy stopień ochrony środowiska i zdrowia ludzkiego.

Wykaz piśmiennictwa

- [1] European Environment Agency (2001) "Chemicals in the European Environment: Low Doses, High Stakes?"
- [2] Environmental Defense Fund (1997). "Toxic Ignorance: The Continuing Absence of Basic Health Testing for Top Selling Chemicals in the US", Washington.
- [3] European Environment Agency (2001) "Chemicals in the European Environment: Low Doses, High Stakes?"
- [4] Allsopp M. et al (1999). "The Tip of the Iceberg: State of Knowledge on persistent organic pollutants in Europe".
- [5] Greenpeace (2004) "Finding Chemo-Toxic Childrenswear by Disney", 15 April 2004, <http://www.greenpeace.org/international/press/reports/finding-chemo-toxic-children>
- [6] Greenpeace (2005) "The Chemical Shopping Basket" <http://www.greenpeace.org/international/press/reports/the-chemical-shopping-basket>
- [7] Paris Appeal (2004) "International Declaration on diseases due to chemical pollution" http://www.artac.info/static/telechargement/PARISAPPEAL_SIGNATR.pdf
- [8] European Commission (2003) "Extended Impact Assessment" October 2003 http://europa.eu.int/comm/enterprise/reach/docs/reach/eia-sec-2003_1171.pdf
- [9] RPA (2003) "Assessment of the Impact of the New Chemicals Policy on Occupational Health". March 2003 <http://www.rpaltd.co.uk/tools/downloads/reports/reachoccuphealth.pdf#search=%22RPA%20Inc.%20Assessment%20of%20the%20impact%20of%20the%20new%20chemicals%20policy%20on%20occupational%20health%20%5Bonline%20%22>
- [10] Pickvance, Simon, Jon Karnon, Jean Peters i Karen El-Arifi (2005) School of Health and Related Research, University of Sheffield, UK "Further assessment of the impact of REACH on occupational health with a focus on skin and respiratory diseases", prepared for the European Trade Union Institute for Research, Education and Health & Safety
- [11] ETUC (2005) "The impact of REACH on occupational health with a focus on skin and respiratory diseases" October 2005 <http://hesa.etui-rehs.org/uk/newsevents/files/reach-sheffield-complet.pdf>
- [12] European Commission (2003) "Extended Impact Assessment" October 2003 http://europa.eu.int/comm/enterprise/reach/docs/reach/eia-sec-2003_1171.pdf
- [13] Cameron, P. and Susanne Smolka (2005) "Toxic Inheritance. More than 300 pollutants in breast milk" http://www.foeeurope.org/publications/2006/toxic_inheritance.pdf
- [14] Schuiling Jacqueline i Wytze van der Naald (2005) "A Present for Life. Hazardous Chemicals in Umbilical Cord Blood" <http://www.greenpeace.org/raw/content/international/press/reports/umbilicalcordreport.pdf>
- [15] WWF (2004) „Chemical Check-up” <http://assets.panda.org/downloads/checkupmain.pdf>
- [16] Watson, Giles (2005) "Generations X" <http://assets.panda.org/downloads/generationsx.pdf>
- [17] WWF (2006) "Chain of Contamination. The Food Link" http://assets.panda.org/downloads/12_pager_summary.pdf

Adres do korespondencji:

Aleksandra Kordecka, MSc BA (Hons)
Friends of the Earth Europe
15 rue Blanche
B 1050 Bruxelles
Belgia
tel. + 32 (0) 2 542 61 08
e-mail: aleksandra.kordecka@foeeurope.org